

IRENA BRINAR

Mesto in naloge Slovenije in Jugoslavije v evropskih skupnostih

Evropska ekonomska skupnost se danes srečuje s potrebo po reformi svojih skupnosti, ki jo je spodbudilo več dejavnikov: sam razvoj procesa integracije, razširitev EGS, ekonomska kriza in tehnološka revolucija v svetu. Če za prvi razlog lahko rečemo, da je stalen, kajti proces integracije zahteva stalen razvoj, pa so se preostali vzroki pojavili v osemdesetih letih. Svetovna ekonomska kriza je pripeljala do stagnacije procesa integracije s svojim vplivom na avtarkično obnašanje držav članic. Skupni programi gospodarske oživitve so bili v primerjavi z nacionalnimi manj uspešni. Hkrati pa so imeli nacionalni programi tehnološkega razvoja prednost pred programi EGS. Tehnološko zaostajanje zahodne Evrope se je povečevalo, povečevalo pa se je tudi število proizvodov visoke tehnologije iz ZDA in Japonske na t. i. »skupnem trgu«. Zadnja razširitev skupnosti (nekateri jo imenujejo tudi tretja) je po eni strani tudi »nevarnost« za integracijo, kajti Španija in Portugalska sta manj razviti državi v primerjavi z drugimi članicami skupnosti, kar povečuje število nerazvitih področij skupnosti.¹ Institucionalni mehanizmi integracije, zasnovani v rimskih in pariškem sporazumu, pa so bili prilagojeni manjši, homogeni skupini držav.

Med ustanavljanjem je Skupnost (leta 1958) štela 168,7 milijonov prebivalcev, danes pa je s 323 milijoni prehitela ZDA (232) in SZ (275 milijonov). Površina skupnosti se je povečala s 1,166.400 km² na 2,250.000 km². V tridesetih letih je tako skupnost podvojila teritorij in tudi prebivalstvo. Hkrati se je tudi ekonomsko okrepila: DBP skupnosti je leta 1958 znašal 687,4 milijard ECU-jev, leta 1986 pa 2278 milijard ECU-jev. Povečal se je tudi delež skupnosti v svetovni trgovini: v izvozu se je ta delež povečal s 24,2% na 33,2%, v uvozu pa s 23,1% na 33,8%.

Cilj reforme je evropska oz. ekonomska unija, kar zahteva skupen trg (svobodni pretok blaga, storitev, kapitala in delovne sile). V EGS je bil dozdej samo svobodni pretok blaga, medtem ko je promet storitev, kapitala in delovne sile ostal v pristojnosti nacionalne zakonodaje.² T. i. Bela knjiga (predlog komisije Evropske skupnosti Svetu in Parlamentu) obsega okoli 300 ukrepov, ki naj bi pripomogli k usklajevanju nacionalnih zakonodaj držav članic pri pretoku storitev

¹ V ilustracijo nekaj podatkov: razmerje BND na prebivalca med Španijo in EGS je 1:1,8; med EGS in Portugalsko 4,1:1; med EGS in Grčijo pa 2,3:1. Po vstopu Španije in Portugalske v skupnost se je to razmerje zmanjšalo na 1,65:1 (Španija) in 3,64:1 (Portugalska); izraženo v dolarjih to pomeni zmanjšanje s 7706 \$ na 6930 \$ BND po prebivalcu Skupnosti.

² V Evropski skupnosti znaša delež kmetijskega prebivalstva 9,5% (2,6% v Veliki Britaniji in 30% v Grčiji); v Španiji pa je ta delež 17,6% in na Portugalskem 27%.

Stopnjo razvitosti kaže tudi razmerje med zaposlenimi v primarnem sektorju in preostalimi sektorji (sekundarnem, terciarnem in kvartarnem). To razmerje znaša v EGS 1:9,52, v Belgiji 1:32,3, v Grčiji 1:2,3, v Španiji pa 1:4,5 in na Portugalskem 1:3.

in proizvodnih faktorjev. S tem bi se izenačili pogoji prometa in konkurence na ozemlju Skupnosti. Z uvajanjem skupnih norm se širi področje supernacionalnih norm glede na nacionalne oz. povečuje se prenos samostojnosti držav članic na Evropsko skupnost.

Mednarodni položaj nekega gospodarstva določata dva kompleksna dejavnika:

- finančna, tehnična in organizacijska usposobljenost gospodarstva, da časovno in vsebinsko spremlja tehnološke in druge strukturne spremembe v svetu;
- usposobljenost in predvsem pripravljenost družbenega in posebej političnega sistema, da mobilizira, spodbuja in usmerja vse vrste subjektov v strukturno tehnološko preobrazbo gospodarstva in družbe.

Ekonomska gibanja v zadnjih letih opozarjajo, da bi vsaka inercija in kontinuiteta sedanjega stanja prikovali Jugoslavijo na dno evropske lestvice razvoja. Omejitvena naložbena politika, uvozna politika in politika življenjskega standarda so tri osnovna področja, ki terjajo korenite spremembe. V obdobju 1981–85 se je stopnja gospodarske rasti v Jugoslaviji znižala za 9-krat glede na obdobje 1976–80 oz. na obdobje 1948–85. Gospodarska rast je bila med najnižjimi v Evropi, nižja glede na vse primerljive ekonomije Zahoda in Vzhoda, celo znatno nižja od povprečne stopnje rasti družbenega proizvoda držav v razvoju. Breme pogodbenih obveznosti gospodarstva, zlasti obresti, se je povečalo predvsem zaradi omejenih sposobnosti samofinanciranja in intenzivnega koriščenja bančnih in kreditnih sredstev. Prostor akumulacije gospodarstva pri razdelitvi dohodka se je zožil na skrajni minimum predvsem zaradi upadanja realnih osebnih dohodkov (v obdobju 1981–84 za 19%), kar ogroža obenem eksistenčni minimum okoli 60% prebivalstva in zmanjšuje motiviranost za delo in tehnološke izboljšave. Zaradi relativnega zmanjšanja oddeljevanja dohodka za skupne in splošne potrebe je ogrožena tudi enostavna reprodukcija številnih dejavnosti, kot so šolstvo, znanost in zdravstvo. Zmanjšanje akumulativne sposobnosti negativno vpliva dolgoročno tudi na obveznosti iz obresti na dolg tujini. Pri tem je treba poudariti še pretežno usmerjenost naložb (več kot 50%) v projekte, kot so energija, hrana, prometna infrastruktura, pridobivanje surovin, kjer se vloženi kapital težko in zelo počasi vrača.

Naslednji kompleks t. i. omejevanja razvoja sestavljajo:

- neustrezen družbeni položaj razvoja, uporabe znanosti in tehnoloških inovacij (znatno zaostajanje vlaganj v znanost v primerjavi z razvitimi državami, znatno manjše število raziskovalcev);

- gibanje pri naložbah pomenijo dodatne tehnološke omejitve. V obdobju 1981–1985 so se absolutno zmanjšale vrednosti naložb za 9,1% letno.

Pri tem se je kakovostno poslabšala še notranja struktura naložb, npr. v strukturi skupnih naložb v osnovna sredstva se je zmanjšal delež novih zmogljivosti, delež opreme pa znaša samo 14% (1978. leta 17%). Povečujejo se zaloge pri uporabi družbenega proizvoda. Ob zmanjšanju življenjskega ciklusa novih tehnologij na okrog 8 let našo prakso investiranja še vedno spremljata dolgo časovno obdobje priprav in počasna gradnja.

Tretja raven je heterogena skupina družbenih dejavnikov, ki vplivajo na možnosti, način in dinamiko strukturno tehnoloških sprememb. To še zlasti velja za nedefinirano, neprecizirano in neoperacionalizirano energetska politiko in tehnološko prilagajanje; za neuskkljeno politiko zadolževanja v tujini; za delovanje

2 Tudi pri t. i. svobodnem pretoku blaga obstajajo omejitve – necarinske ovire – saj je vsaka država sama določala tehnične standarde blaga. Npr.: čokolada iz Francije ni ustrezala belgijskim standardom, likerji iz Francije nemškim standardom. Takšno blago je bilo nujno predmet uvozno-izvoznih omejitev.

večih zaporednih in pogosto koncepcijsko nasprotujočih si projektov tehnološkega razvoja države, za neustrezno socialno politiko, itd.

Vse to pa zahteva, da se pri oblikovanju (ne vem, katere še, upam pa, da zadnje) strategije razvoja realno ocenijo in prevrednotijo materialne in institucionalne možnosti.

T.i. specifičen pravni, ekonomski in političen položaj Jugoslavije v odnosih z EGS ni pripeljal do premagovanja dolgoletnih (od prvega trgovinskega sporazuma v 70-ih letih) ekonomskih problemov. Vprašanje je, ali je mogoče in v kakšni pravni in institucionalni obliki izboljšati ta ekonomsko neugoden položaj Jugoslavije, ki se izraža v spodnji tabeli:

	v milijonih ECU-jev						
	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
EGS izvoz	2210	2760	3586	4361	4815	4893	5076
EGS uvoz	4365	4278	4605	5123	5914	5853	5342
bilanca	+2155	+1515	+1019	+762	+1099	+960	+266

Ko presojamo obstoječi sporazum, predvsem s stališča ekonomske uspešnosti in pravne ustreznosti, in ko postavljamo vprašanja o različnih možnostih urejanja odnosov med EGS in Jugoslavijo, ne moremo zaobiti političnega vidika teh odnosov. O njem danes ostro razpravljajo v jugoslovanski javnosti, kajti takoj ko izrazimo nezadovoljstvo nad ekonomskimi rezultati obstoječih oblik sodelovanja, smo na terenu širše zunanje politične strategije Jugoslavije in mesta Evrope in zahodnoevropskih skupnosti v njej. Ta razprava se ostro polarizira na kontinuumu neuvrščena politika – integracija v Evropo, pri čemer »več« Evrope hkrati pomeni »manj« neuvrščenosti in obratno. Takšna razprava, obremenjena z ideološkim nabojem, nujno pripelje bodisi do konflikta bodisi do sterilne debate. Da bi se temu izognili, jo je treba nujno konkretizirati.

Razloga, ki terja redifinicijo odnosov med EGS in Jugoslavijo, ne narekujejo samo t. i. ekonomski razlogi, temveč tudi spremenjene okoliščine v zahodnoevropskih integracijskih procesih. Postavlja se vprašanje, kaj je v tem kontekstu Jugoslavija oz. kje je njeno mesto. Naslednji razlog za iskanje boljših oblik sodelovanja s temi skupnostmi je krepitev sodelovanja držav (ne samo članic) pri znanstveno tehnološkem razvoju. V program EUREKA so vključene članice EGS in EFTE in Turčija. To, da je Jugoslavija izostala (delno po lastni krivdi), kaže na njen neugoden položaj.

Kritična in realna analiza se mora v prvi vrsti nanašati na institucionalni in pravni okvir sodelovanja Jugoslavije in EGS. V pravnem sistemu Evropske skupnosti je namreč več oblik urejanja odnosov s tretjimi državami; čeprav je dobila s sporazumom iz leta 1980 in 1987³ Jugoslavija t. i. »preferencialni položaj«, opuščeno je namreč načelo recipročnosti, so pravna ureditev trgovinske menjave in konkretne oblike sodelovanja glavni problem.

Na podlagi pravnih norm Evropske skupnosti in njene pogodbene prakse sta

³ V letih 1986 in 1987 je všteta tudi trgovina s Španijo in Portugalsko po vstopu. Ta ne presega 1% skupne trgovine med EGS in Jugoslavijo.

⁴ Glej: Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe št. 2/83: Predlog zakona o ratifikaciji Sporazuma o sodelovanju med SFRJ in EGS. Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe št. 1/88: Predlog zakona o ratifikaciji dopolnilnega protokola k Sporazumu o sodelovanju med SFRJ in EGS, s katerim se vzpostavlja nov trgovinski in finančni režim.

med drugimi tudi dva možna načina urejanja odnosov Jugoslavije in EGS, na podlagi katerih bi bilo gospodarsko sodelovanje (teoretično gledano) na višji ravni, in to sta:

- pridružitvev EFTI ob naknadnem podpisu sporazuma z EGS v obliki sporazumov o svobodni trgovini med članicami EFTE in EGS iz leta 1972 in 1973;
- pridružitvev EGS.⁵

1. Jugoslavija sodeluje z EFTO od leta 1967. V države članice Evropskega združenja za svobodno trgovino izvaža na osnovi splošnega sistema preferencialov, ki ga te države priznavajo državam v razvoju. Medsebojne odnose ureja mešana delovna skupina. Čeprav je menjava z državami EFTE samo 6-7% naše celotne menjave s tujino, ne smemo podcenjevati sodelovanja s tem partnerjem, še zlasti glede razvijanja nadaljnjih oblik sodelovanja. V primerjavi z EGS, kjer je carinska unija s skupno carinsko stopnjo do tretjih držav in skupno trgovinsko politiko, pomeni EFTA samo svobodno trgovinsko menjavo z industrijskim blagom, pri čemer države članice samostojno urejajo carinske odnose z državami nečlanicami EFTE. Članstvo v EFTI ne pomeni prenosa suverenih pristojnosti držav na skupne organe. Poleg intenziviranja našega gospodarskega sodelovanja z EFTO v okviru sedanjega načina urejanja odnosov Konvencija o ustanovitvi EFTE, podpisana v Stockholmu 1960. leta, omogoča še dve višji obliki sodelovanja: pridružitvev - ustvarjanje skupnosti (association) in pristop v članstvo (accession). Pravila obeh teh možnosti so vsebovana v 41. členu konvencije:

1. »Vsaka država lahko pristopi k tej Konvenciji ob pogoju, da Svet odobri njen pristop na temelju pogojev in modalitet, ki so lahko zajeti v tej odločitvi . . .«

2. »Svet lahko sklene sporazum med državami članicami in vsako drugo državo, unijo držav ali mednarodno organizacijo, ustvarjajoč s tem skupnost (association), v kateri se bodo izvajale vzajemne norme in obveznosti, skupne akcije in posebni postopki. Tak sporazum bo Svet predložil državam članicam v sprejem; začel pa bo veljati, če ga bodo sprejele vse države članice . . .«

Možnost za »vzpostavlanje skupnosti z EFTO« je do sedaj izkoristila Finska (leta 1961). Na podlagi tega sporazuma je bil ustanovljen mešani komite, v katerem so zastopane vse države članice in Finska. Pri sprejemanju odločitev ima vsaka država en glas, pri sprejemu odločitev ne sme biti nobena država proti. Na ta način se pridruženi državi ne more vsiliti odločitev Sveta, na katero ni pristala. Ta izkušnja Finske je zanimiva tudi za Jugoslavijo. Omenimo še primer Islandije, ki je po desetih letih pridruženega članstva zaprosila in postala polnopravni član. Zakaj omenjamo ta primer? Predvsem zato, ker se v Jugoslaviji pojavljajo dvomi, češ, pri EFTI gre samo za svobodno trgovino z industrijskim blagom. Ko je EFTA v letih 1972-73 podpisala sporazum o svobodni trgovinski coni z državami EGS, so bile v korist Islandije predvidene olajšave zaradi njenega posebnega ekonomskega položaja kot tudi posebni režimi za t. i. občutljive proizvode v korist preostalih dežel. V tem sporazumu kmetijstvo ni zajeto, vendar pa vsebuje trgovino z industrijskim blagom, ki ima za surovino kmetijske pridelke. Islandija realizira večji del svojega izvoza s predelavo kmetijskih proizvodov in na tem področju so predvidene olajšave v njeno korist.

V praksi je pridružitvev EFTI po vsebini sodelovanja istovetno s polnopravnim članstvom. Primer Finske: po sporazumu ima Finska iste pravice in obveznosti do

⁵ Na podlagi sporazumov o pridruženju (Association Agreements). Teh sporazumov pa ne smemo zamenjati s sporazumi o pristopu k EGS (Accession Agreements), ki predstavljajo pravni instrument razširitve EGS. Glej M. Ilesič: Pravna ureditev EGS, ČGP Delo, Ljubljana, 1983, str. 234.

članic EFTE, kot jih imajo te v medsebojnih odnosih. Ta sporazum predvideva prav tako recipročne pravice in obveznosti, skupne akcije in posebne režime. Seveda je to primer Finske (Svet ima pravico, da predvidi v sporazumu tudi modalitete), vendar nikjer ne piše, da podobnega sporazuma ne bi mogla doseči tudi Jugoslavija.

Glede odnosov v EGS ima pridružitve isti učinek kot pristop v članstvo. Pridružitve članice in polnopravne članice sklepajo v EGS sporazume enake vsebine.

Menim, da bi bilo treba o pridružitvi EFTI razmišljati izključno na temelju ekonomskih razlogov in pripravljenosti sedanjih članic, da z Jugoslavijo izboljšajo odnose. Te so že leta 1977 (res je, da so bile ekonomske razmere v Jugoslaviji takrat neprimerno ugodnejše kot danes) izrazile pripravljenost, »da sprejmejo ukrepe, s katerimi bi našli način in pot za razširitev in povečanje ekonomskega sodelovanja z Jugoslavijo.«⁶ S pristopom v EFTO se Jugoslavija ne bi obvezala z nikakršnimi supranacionalnimi obveznostmi, kot na primer v EGS. Kot smo že povedali, Svet EFTE, ko gre tudi samo za članice, vse odločitve (tudi priporočila) sprejema enoglasno oziroma odločitve so sprejete, ko jim izrecno ne nasprotuje nobena od držav članic. Kadar se odločitve sprejemajo z večino glasov, so potrebni 4 glasovi »za« (od 6) (glej 42. čl. konvencije). Ta organizacija ne teži k politični uniji. Enotno delovanje v mednarodnih odnosih na temelju skupnih zunanje-političnih odločitev dozda v tej organizaciji, katere dve članici sta članici NATA (Islandija in Norveška), štiri države pa imajo nevtralni status ali vodijo nevtralno zunanjo politiko (Švica, Avstrija, Švedska in Finska), tudi ni mogoče.

S pridružitvijo ali članstvom v EFTI bi tako dosegli dvojni cilj – ne samo ekonomsko približevanje članicam EFTE, predvsem Avstriji,⁷ temveč tudi EGS zaradi posebnih institucionalnih vezi med EGS in EFTO. Leto 1992 se približuje. Opredelitev za eno od obeh možnosti je tako bolj odvisna od političnih kot ekonomskih razlogov. Ekonomsko področje EFTE bi tako bilo »dobra šola tržnega gospodarstva« za Jugoslavijo, ki ne more več čakati najprej na uspešno izvajanje ekonomske reforme doma in utrditev gospodarstva in šele potem na povezovanje z Evropo. Še nihče se ni naučil plavati na suhem!

2. 237. člen Rimskega sporazuma kljub manjšim dopolnilom s čl. 8. Evropske enotne listine tudi sedaj ne predvideva kakšne materialne omejitve glede evropskih držav, ki se lahko sprejmejo v EGS: »Vsaka evropska država lahko zaprosi, da postane član Skupnosti. Zahtevo naslovi na Svet Evropske skupnosti, ki odloča enoglasno po predhodni konzultaciji s Komisijo in ko dobi pristanek Evropskega parlamenta, ki mora sprejeti odločitev z absolutno večino članov...« Edina sprememba 237. člena po Evropski enotni listini je pogoj, da se mora za sprejem nove članice odločiti tudi Evropski parlament, in to z absolutno večino glasov. Popravek enake vsebine je doživel tudi 238. člen, ki ureja pridružitve Evropski gospodarski skupnosti. Ta člen je zelo splošen: »Skupnost lahko z neko državo, skupino držav ali mednarodno organizacijo sklene sporazum, s katerim se vzpostavi pridružitve ob medsebojnih pravicah, skupnih akcijah in posebnih postopkih.« Takšna nenatančnost omogoča Skupnosti, da v praksi svobodno določa vsebino pridružitve. Ta ni omejena niti geografsko, ekonomsko niti politično, kar pa velja za pristop v članstvo EGS. Načela sodelovanja so predmet pogajanj. Sporazumi raz-

⁶ Glej EFTA Bulletin št. 5/1977; tč. 7 Deklaracije predsednikov vlad in ministrov držav članic, sprejete 13. januarja 1977.

⁷ Da Avstrija resno razmišlja in analizira svoje odnose z Jugoslavijo, kaže tudi najnovejša študija avstrijskega inštituta za mednarodno politiko, Österreich-Jugoslawien: Determinanten und Perspektiven ihrer Beziehungen«, ki je izšla v knjigi septembra 1988. Kaj pa mi?

ličnih držav o pridružitvi tako niso istovetni, še večje razlike pa so pri konkretnem izvajanju. Skupen je le ekonomski cilj: ustvarjanje carinske unije, kar je najvišja oblika sodelovanja tretjih držav z EGS, pri čemer pa pridružen član ne sodeluje v organih Skupnosti. Tako vsebino in cilj vsebujejo sporazumi o pridružitvi Grčije (do 1980. leta, ko je postala članica EGS), Turčije, Cipra in Malte. Ustvarjanje carinske unije poteka postopno od 12 do 20 let in ga spremljajo prehodni ukrepi (measures transitories), s katerimi se postopno realizira odpiranje trga, pri čemer so predvidene olajšave, izjeme in zaščitni ukrepi za občutljive proizvode, in to predvsem v korist pridruženega člana. Namen teh ukrepov je, da se prepreči ekonomski šok gospodarstva pridruženega člana, do katerega bi lahko prišlo pri avtomatskem vključevanju v svobodno konkurenco. Med najpomembnejše ukrepe prilagajanja sodi t. i. finančna podpora. Pridruženi član se obveže, da bo odprl svoj trg za članice Skupnosti ob znatni finančni podpori, ki bi morala olajšati takšen korak. Ohranitev obstoječe ravni izvoza in finančna podpora, s katero bi razvile svojo infrastrukturo in ne dovolj razvito industrijo, sta bila glavna motiva, da so omenjene države sklenile z EGS sporazume o pridružitvi. Vprašanje, ki se postavlja, je, ali se takšna oblika sodelovanja lahko uporabi tudi v drugačnem političnem kontekstu in v odnosih, kakršni so danes med EGS in Jugoslavijo.

Nekateri v Jugoslaviji menijo, da bi pridružitev Evropski gospodarski skupnosti pomenila opuščanje trajne politične koncepcije iz Preambule sporazuma leta 1980. V Preambuli se izrecno navaja Jugoslavija kot neuvrščena, evropska, sredozemska in članica skupine 77 držav v razvoju. To moremo razumeti edino le kot politično pripravljenost Skupnosti, da sprejme sporazum z državo, ki je poleg tega, da je evropska in sredozemska, še neuvrščena ter država v razvoju, kajti kakšnih mednarodnih posledic tega izrecnega naštevanja ne moremo ugotoviti. Tudi druge evropske in sredozemske države, ki so s Skupnostjo sklenile podobne sporazume, imajo različno politično in ekonomsko pripadnost, ki se ni nič spremenila tudi po sklenitvi sporazuma z EGS, ne glede na to, ali so te mednarodne opredelitve teh držav v sporazumih izrecno navedene ali ne. Spomnimo naj samo na to, da so tudi druge neuvrščene države in države v razvoju sklenile podobne sporazume z EGS (arabske sredozemske države, Ciper, Malta, Jordanija). Tudi ob pridružitvi bi bila lahko potrjena ta načela (temu nič ne nasprotuje), na katerih temeljijo politični odnosi med EGS in Jugoslavijo. Da je to možno, kaže primer Malte, ki je kot pridružena članica predlagala, da se tudi v njen sporazum o pridružitvi, ki pa že obstaja, vnesejo te geografske in mednarodne politične ter ekonomske opredelitve oz. značilnosti. Sodelovanje na podlagi pridružitve nima političnih posledic – treba je končno uvideti, da bi šlo v tem primeru za urejanje trgovinskih odnosov. Pridružitev je predvsem ekonomska kategorija. Kljub pridružitvi bi naša država ostala izven Skupnosti, (če primerjamo status držav članic), predvsem pa ne bi sodelovala pri politični dejavnosti Skupnosti. Logično je, da se država ekonomsko povezuje in poskuša najti najugodnejše oblike sodelovanja s svojim najpomembnejšim zunanjetrgovinskim partnerjem. Pridružitev bi prinesla liberalizacijo celotne trgovinske menjave s postopnim ustvarjanjem carinske unije ter finančno podporo EGS, ki bi bila uporabljena za prestrukturiranje gospodarstva, ter pospešen gospodarski razvoj. Recipročnost sicer pomeni, da bi morala tudi Jugoslavija odpreti svoj trg za proizvode iz držav EGS. Marsikdo se boji konkurence. Toda povedati je treba, da je običajni rok prilagajanja 10 do 20 let in postopno odpiranje trga ne bi bilo nič manj boleče, kot je sedanji t. i. intervencijski uvoz.

Pomembno je to še zlasti v sedanjem obdobju, kajti ta možnost se pokriva z notranjo usmeritvijo jugoslovanskega gospodarstva na tržne zakone, povečano menjavo in vzpostavljanje višjih oblik sodelovanja z razvitimi državami.

Glede formalnopравnih postopkov priključitve sta dve možnosti. Prva možnost je sklenitev novega sporazuma z EGS – sporazuma o pridružitvi, s čimer bi obstoječi sporazum prenehal veljati. Druga možnost pa je, da se Sporazum o sodelovanju iz leta 1980 ne menja, da pa se trgovinska menjava ureja drugače. To je možno glede na naravo omenjenega sporazuma, ki omogoča, da se konkretna vsebina sporazuma menja glede na spremembe v odnosih. Prav iz tega razloga veljajo določbe tega sporazuma o trgovinski menjavi samo 5 let. Na drugi strani pa se v Sporazumu izrecno predvideva možnost za ustvarjanje carinske unije med pogodbenima strankama – 58. člen tega Sporazuma – ». . . na področju trgovine se postopno ukinja omejitev med pogodbenimi strankami.« To bi lahko bila osnova za spremembo vsebine Sporazuma o sodelovanju in za vzpostavljanje režima po vzrocu na sporazume o pridružitvi, kar je nedvomno lažja pot, kot pa je sklepanje novega sporazuma. Evolucija sporazumov med Jugoslavijo in EGS nam daje upanje, da se bo ta razvojna smer nadaljevala tudi v prihodnje, seveda ob enakih prizadevanjih, kot so bila v letih 1962–70 – to je v obdobju od prve pobude o sklenitvi trgovinskega sporazuma med EGS in SFRJ do njegove sklenitve.